

De zijdelingse blik

**Een beschouwing over de mens in het landschap.
Het Friedrich Nietzsche project 2005**

Jan De Wachter, Geert Vermeire en Stefaan van Biesen

'Zo is iedere vorm van pollutie het ontwrichten van beoogde harmonie met de elementen, het verder aan de mens ontnemen van zijn oorspronkelijkheid. De bekommernis omtrent het milieu is het blindemanstokje van de kunstenaar dat hij voor zich uit schuift om de wereld af te tasten op zoek naar zelf gecreëerde obstakels van waarachtigheid. Ook geestelijke vervuiling kan niet omzeild worden in een tijdloos landschap.'

Stefaan van Biesen

Fragment uit 'Nature Morte?' Johan Pas, Ludion 1996.

Het bovenvermelde blindemanstokje, de 'imaginaire wandelstok van de kunstenaar', laat ons geen andere keuze dan het-niet-rechte pad te volgen. Onze voeten kiezen niet de rechte wegen naar de paden die zich laten ontdekken. Het rechte pad van A naar B is per definitie oninteressant: dit is een vaststelling en een punt van vertrek. Het is het filosofisch laveren op deze lijn die ons de mogelijkheid geeft om te ervaren, te beleven en de spiritualiteit van het verstilde ogenblik te herkennen als een noodzakelijke voorwaarde tot inzicht en creatieve groei. De tocht is een voortdurende, slingerende beweging in een wisselend, imaginair landschap, een fluxus, die door alle twijfels heen op deze weg, de reiziger vergezelt, in alle seizoenen die alle aspecten van onze menselijke gevoelswereld symboliseren.

Een weg of heen of terug is imaginair. Het onderweg zijn is de ervaring die het pad definieert en bepaalt. Het is de weg van Nietzsche, de weg die gedeeld wordt door de kunstenaar en de kunstenaar in ieder mens. Het is bewegen en bewogen worden door de aanraking van de ander, die ons uitnodigt te interageren, tot creativiteit, tot het scheppen van een wereld waarin een thuis ontstaat.

Zo vertolkt men een gedachte, die een vorm van kunst veruiterlijkt die niet wenst te verklaren maar die eerder een instrument van beleving wordt, die het bestaan niet pretendeert te willen bekampen of wil ontvluchten maar die dit als waardevol ervaart. Deze vorm van kunst is niet gebaseerd op het etaleren van het menselijke leed in onze samenleving, een leed dat onmiskenbaar aanwezig is in onze omgeving en in het politieke wereldgebeuren. Het is een vorm van kunst die autonoom is en die alternatieven tracht aan te reiken. Die vanuit het zorgende voor de medemens een positieve actieve impuls wil geven aan onze samenleving.

Het aspect van de kunstenaar als 'spelende mens', leidt tot een voorwaarde die de kunstenaar in staat stelt te ontdekken en te groeien. Dit labo, de zoektocht als verinnerlijkt proces, resulteert in het meer willen zien in de ons omringende werkelijkheid met het kunstwerk als eindresultaat, die deze gedachte gestalte geeft.

Ieder gebaar van zingeving getuigt van het méér in de werkelijkheid. Dit gebaar willen we artistiek beschouwen en laten groeien. De creatieve energie doet haar werk.

Deze houding wortelt in een betrokkenheid en verantwoordelijkheid ten opzichte van het leven. Het uit zich in een daadwerkelijk creatief engagement en in een wil om trouw te blijven aan de aardse existentie.

Omphalos/panorama Stefaan van Biesen 2003.
Performance met Jan De Wachter, Kassel 2003.
(hommage aan Joachim Patinir)

Het 'point of view' of 'templum': een veld van waarneming.

De bewondering en ontzag voor het landschap en het onbedwingbare verlangen om te handelen, uit zich in een artistiek, dialectisch spel van zorgvuldig geregistreerde acts. Deze acts zijn quasi onopvallend aanwezig in het panoramische beeldvlak maar hierdoor krijgt het beeld een bijzondere betekenis. Het is het actualiseren van een traditie waarover de romantische Duitse schilder Caspar David Friedrich ooit zei: *'ieder beeld is een mensbeeld en het ontstaat vanuit een beschouwend en mediterend perspectief!'*

In de keuze voor een tentoonstellings opbouw is er een drievoudig perspectief:

1. Het panorama
2. Het roterende beeld, draaiend om een as
3. De blik naar de grond

De zoneplek:

Het zoeken van de plek is uitzonderlijk belangrijk.

Waar plaatsens we de camera, voeren we een act uit?

Door het zorgvuldig kiezen van de plaats in het landschap, huldigen we deze plek en creëren we aldus een zone, een augurale ruimte of templum.

Een veld van waarneming.

Het panoramisch perspectief: een stiltegebied bij het werk van Stefaan van Biesen

Hierin is het aspect van het 'spanningsveld' voelbaar.

Stefaan van Biesen beschouwd zijn lichaam als een antenne. Het gedraagt zich als een invloedsgevoelig instrument voor observatie, dat registreert, indrukken opneemt en verwerkt. Het is een subject dat zijn omgeving aftast, een eeuwig zich verplaatsend middelpunt. Het lichaam is in voortdurende resonantie met de plaats. Zo creëert het lichaam zijn eigen optische en emotionele veld.

Het landschap dat de toeschouwer omringt is steeds in verandering. Het lichaam beweegt zich in een tijdloos gebeuren, waarin de handeling van zich voortbewegen en evalueren, rust en actie, lichaam versus geest, zich als een noodzakelijke polariteit ten opzichte van elkaar ageren. Het is geen conflictsituatie. De wandelaar beweegt zich als een levende zonnwijzer in zijn biotoop. Het lichaam is een soevereine plaats, een werktuig van observatie en beleving. Het is een organische tempel die door de energie van het denken, zich heeft verwerkelijkt tot een eigen identiteit. Het lichaam denkt vanuit iedere cel, het denken is een totale lichamelijke beleving.

Obscured by thoughts. Er is een tijd geweest dat het landschap nauwelijks veranderende, dat het bezielde was door een vreemde tijdloosheid. De hedendaagse mens is het niet meer gewoon om een deel te zijn van een landschap dat onveranderlijk is. We zijn eerder gewend geraakt aan het steeds veranderend beeld van de wereld. Verandering is synoniem of teken geworden van een wereld in beweging. Daardoor gekenmerkt met een bevreemdend gevoel van vitaliteit dat het de toeschouwer geeft. Het landschap dat wij niet meer kennen blijft een vage, maar intrigerende herinnering die knelt als een fantoompijn, ergens uit een jong verleden. De mens, als kunstenaar, reist in zijn landschap. Hij verdwijnt erin als een fragmentarische observator, als een deemoedige zwerver die zijn nomadisch bestaan cultiveert door de illusie van tijdloosheid op te tekenen. 'Tekenen' en 'betekenen' hebben daardoor in wezen hetzelfde met elkaar gemeen. Maar tussen registreren en begrijpen ligt een wereld van verschil. Wellicht is het dit dat de kunstenaar drijft op zijn weg. Het is niet het 'vinden' dat hij zoekt, (want het vinden vind hij in zichzelf), maar het steeds blijvende beeld van de louterende utopie die sluimert ergens in zijn hoofd. **A head obscured by thoughts.**

Uit 'brieven aan een landschap' 1996/2004.
Stefaan van Biesen

De Milena lezingen 2004. (denk tank)

"het westen heeft een lange traditie van dualisme van lichaam en geest achter de rug. De hiërarchie tussen beide had altijd ook een seksuele oorsprong. Man is geest, vrouw is lichaam. Mannen waren de bewakers van de cultuur en van de creaties van de geest. Vrouwen werden geassocieerd met de ongeregelde heden van het/hun lichaam. Vandaag ontdekken we dat denken een lichamelijke aangelegenheid is. Als het lichaam thans aan de eer is, verlegt het denken zich onvermijdelijk naar het vrouwelijke. Zij beleeft de wereld lichamenlijk. Wat ooit een aanleiding tot misprijzen was, is nu de bron van een waardering. De lichamenlijkheid is het ankerpunt waarmee de mens verbonden is met de wereld. Heden ten dage wordt de belichaamde natuur van de subjectiviteit benadrukt. Het lichaam denkt. Ik sta niet kennend, afstandelijk in de wereld. Door het lichaam heb ik eerder een verstandhouding, een nabijheid met die wereld."

Fragment uit 'Het anarchistische lichaam' van Francis Smets 2004

De zone: een afbakening om ruimte voor zichzelf te creëren bij het werk van Jan De Wachter

"Als 'templum' verschijnt namelijk de ruimte die de Romeinse priester, de augur, met zijn kromstaf afbakt in de lucht en op de aarde. Hij bakent hiermee een begrensde zone af waarbinnen hij de vogels zal waarnemen en op grond waarvan hij de gunstige of de ongunstige voortekenen voor een bepaalde onderneming zal vaststellen. Een 'templum' wijst dus het veld van de priesterlijke waarneming aan, vandaar ook de afgeleide, beter bekende betekenis van 'heilige' of 'geheiligde ruimte'. Deze augurale ruimte verschijnt steeds als een brede, wijde en dus vrije ruimte. In die ruimte liggen de dingen nog niet vast, veel is nog mogelijk"

Fragment uit 'Tragiek, Transcendentie en Triade' van Sylvain De Bleekere

In het werk van Jan De Wachter situeert de kunstenaar zich in een veld dat hij zelf heeft afgebakend. Deze zone is een existentiële voorwaarde geworden om te kunnen handelen. Het is een begrensde ruimte die een onbegrensde mentale uitgestrektheid belichaamt, een plaats waarbinnen de kunstenaar zich ongeremd en vrij kan bewegen en in de taal die hij wenst te spreken. Hierbij is de blik gericht naar de aarde. Het is de verbondenheid met de plaats van oorsprong die met verwondering wordt geobserveerd. De aarde als mentale voedingsbodem die als een navelstreng wordt aangetrokken. De acts van Jan De Wachter concretiseren deze Omphalosgedachte. Het lichaam maakt verbinding

met een boomstam of klampt zich hangend, als een tijdelijke vrucht, vast aan de tak van een boom. Hiermee toont de kunstenaar het verlangen naar verbondenheid met moeder aarde.

Omphalos/panorama Stefaan van Biesen 2003.
Performance met Jan De Wachter Kassel, Duitsland 2003.

Onderstroom

De Fluxus haalt zijn energie, zijn kracht uit de beweging. De meest fundamentele eigenschap van het begrip 'zone' is de eigenschap om steeds te kunnen veranderen. Daarmee zetten we het hele gedachtegoed van ideologie en de westerse fascinatie voor de statische ideeënwereld die we van Socrates en Plato kennen op zijn kop.

Het filosofisch pad: over spreken, niet over woorden

bij het werk van Geert Vermeire

«La poesia non si scrive, la vera poesia si dice.»*

Anoniem

*Poëzie schrijf je niet, echte poëzie spreek je.

" De idyllische plek in de velden rond Diksmuide, een droomplaats waar je je kunt verliezen, verbergen, vluchten, een tuinkamer vol met woorden, hoekjes vullen met mijmeren. Een plaats met een rozentuin en 'in het midden van de wereld' zoals men deze plek heeft genoemd op de landkaart. Het kunstmatige van deze tuin is geen labyrint van banaliteit maar een rustpunt. Binnen de tijdslijnen van het landschap is deze plek een oase waar je jezelf kan spiegelen. Het is een concrete wereld, een micro cosmos. Een plaats die haar eigen bestaansrecht in stilte heeft opgeëist in het landschap.

Als je kunst beschouwt als een imaginaire plaats in de wereld, als een realiteit die op zichzelf staat en die, los van de werkelijkheid, deze werkelijkheid penetreert en ermee gelijkloopt, dan is de tuin van Liliane daar ontegensprekelijk een mooi voorbeeld van. Wat mij enorm aanspreekt is zijn 'leegheid'. Een soberheid die aanzet tot reflectie. Dit kruist mijn idee van wat kunst voor mij o.a. moet of kan zijn: een transitzone, een veld binnen een ander veld. Multidisciplinair en een oord van verwondering, van betovering.

Het is een zoemende bijenkorf die bijna onhoorbaar is maar die steeds aanwezig is en die een wezenlijk deel uitmaakt van de geluiden, de trillingen die wij horen en ontvangen. De som van al deze veelheid aan geluiden bepaalt wat wij horen.

De rozentuin van Liliane is ook zo iets dat je verstilt . Je staart ernaar omdat het een verrassing is: een klein tuintje met witte rozen. En opeens merk je links een nauwe doorgang die erachter ligt, een weidse vlakte waarvan jij een deel van uitmaakt. In de geborgenheid, de Hortus Conclusus, het beloken hofke waar we te gast waren ademen we de geur van witte bloemen die ons hart opent voor de stilte. En in deze stilte vinden mensen elkaar voor een gesprek."

Fragment uit een brief aan Geert Vermeire (De tuin van Liliane, Jacobskapelle), gewijzigde versie van 30 augustus 2003

Stefaan van Biesen

Schemerzone

Over de blauwe velden

klinkt een kraaien. Op

de heuvel bergt zich stilte.

Teruggetrokken schaduwen

in het ommuurde dorp.

Nog hangen

bloemen aan ramen,

nog dragen

mensen hun zwijgen

naar de top.

Ze betreden

heilige plaatsen,

vergeten woorden,

spiegelen zich aan de grond.

Uit 'Mutus Liber' 1996

Geert Vermeire

"Al bijna twee jaar gaan jij en ik op stap met mensen langs filosofische paden. Figuurlijk en letterlijk. We nemen ze mee in het landschap van onze gevoelens. We wandelen met hen door een bos of een park. We nodigen hen uit om te praten, te fluisteren, stil te staan, te verpozen bij het wonder van de taal en het spreken. Eigenlijk vragen wij mensen om (anders) te kijken naar woorden. Tijdens onze voettochten is niets meer wat het lijkt. Het mooie is dat ook wij steeds weer voor verrassingen komen te staan.

Tijdens onze laatste wandeling, samen met een groep kinderen uit Pittem, stelde een 10-jarig meisje de vraag: 'Wat is melancholie?'. Jij gaf een antwoord van ontroerende eenvoud: 'Herinner jij het gevoel dat je hebt in de laatste week van de zomervakantie? Het gevoel dat de vakantie voorbij is, maar toch is het er nog.'. Onze tochten, die opgenomen werden in je bibliotheek van wandelingen, ontroeren in eenvoud. Ze nodigen uit om je leeg te maken en te luisteren. Om te voelen en je te laten doordringen met onzichtbare bewegingen (wat zijn geluid en kleur anders?), om ons te vinden in anderen, onderweg zoals wij. Het zijn ontdekkingstochten naar een gemeenschappelijke taal, dit wil zeggen een taal die ons verbindt en die ons deel maakt van het landschap. Het is een taal die niets met schrijven te maken heeft, het is een taal die loslaat, niet een taal die wil vasthouden. Een taal die vreugde vindt in het voorbijgaan.

Onze tochten, onze "filosofische paden" staan symbool voor de zoekende mens. In onze eerste wandeling gingen we, zoals Diogenes, op stap met een lantaarn. Met onze woorden willen we onderweg aanmoedigen om te vinden en te kijken. Een vinden dat voorbij het zoeken ligt. Een vinden en kijken als bevrijding: een besef van wegvallende illusies. Sterren lijken van je weg te bewegen als je er achterna holt, maar ze plots blijken stil te staan, als het ware aanraakbaar, wanneer jezelf tot rust komt. Vaak sta je pas stil als je uitgeput bent van het rennen. Dan zie je pas dat ook het landschap niet meer beweegt. En dan komt het wenen, de ontroering. Niet omdat het zoeken niet voor niets was, maar omdat het zoeken juist helemaal nutteloos was. Vinden is dit besef.

Een besef dat onmiskenbaar melancholisch is. Een besef van verlies dat ons vult met vreugde. En met het spreken troosten we elkaar, want uiteindelijk hebben we immers niets gevonden, behalve een spoor van adem op een spiegel, dat er voordien niet was. Een spoor dat de warmte van een ander laat voelen, een ander die met ons verbonden is."

Fragment uit een brief aan Stefaan van Biesen 2004

Geert Vermeire

Een spoor van herinnering dat ons verbindt

In dit geheugenspoor verwijzen we naar 'de geboorte van de tragedie', Friedrich Nietzsche's eerste publicatie, waar zijn blikveld zich richt naar de presocratische periode. De periode waarin men vertrekt vanuit een bewegende veranderende wereld. Heracleitos uitspraak zegt dat je je als mens in een constant stromende rivier bevindt. Met 'de geboorte van de tragedie' begint Nietzsche een terugkeer naar deze oorspronkelijke tijd van beweging en verandering. Hiermee begint een tweede renaissance van een filosofische cultuur die honderden jaren lang als primitief werd beschouwd.

De Duitse kunstenaar Joseph Beuys is een ankerfiguur in deze tweede renaissance. In de prille kiem van deze nieuwe renaissance vindt men als voorbode een figuur als Caspar David Friedrich die deze verandering reeds aanduidt. Het landschap wordt, zonder gebruik te maken van religieuze symboliek of connotaties, autonoom, een wereld op zich. Het landschap toont een innerlijke wereld. Het is de zichtbaar gemaakte ervaring van de tragische mens die ziet, de rusteloze mens. De ervaring van gemis.

Doorheen de geschiedenis vindt men figuren die zich telkens opnieuw binnen dit gedachtegoed of wereldbeeld terugvinden. Deze verderzetting van een onmiskenbare traditie binnen de kunstfilosofische gedachtenwereld groeit steeds verder. Het is allesbehalve een bewaren van een bestaand wereldbeeld, maar een actualiseren van het ontdekken van het menselijke en creatief proces. Dit in het zich vinden in en het doorgeven van dit vinden, het niet doorgeven van inhouden maar wel van een ervaring, een proces. Dit zoals Joseph Beuys de toorts, doorgaf. Evenzo als bij een figuur als Domenico in Tarkovski's voorlaatste film Nostalgie.

Oorverdovend, de stilte

De tweede wereld waarin we ons bewegen is geen wereld van onthechting zoals je in het Oosten maar ook in het Westen vindt, maar een wereld die een stiltegebied is, waarin voluit geleefd wordt en waarin verdriet, melancholie emoties hun juiste plaats krijgen. Ze zijn nooit afwezig. Ze maken deze 'zone' menselijk. Dit innerlijk leefmilieu creëert een voorwaarde tot een fysisch handelen en vormgeven.

Het 'innerlijke leefmilieu' houdt in dat men zijn eigen identiteit verwezenlijkt, vertrekkend van eigen visie en beleving, ontstaan vanuit een levenservaring. Het veronderstelt een constant werken aan de 'levenszone'.

Hier horen we de echo van Joseph Beuys: 'Jeder Mensch ist ein Künstler'.

Performance Jan De Wachter (fragment), Wilhemshöhe, Kassel Duitsland 2003.
Stefaan van Biesen 2004.

Beeldmateriaal – tentoonstellingsmateriaal

Het fotografische beeld: panoramische foto's met encenering

Omphalos/panorama Stefaan van Biesen 2003.
Performance met Jan De Wachter, Kassel Duitsland.

panorama **Stiltegebieden** Stefaan van Biesen
Lussan Frankrijk 2004.

Het roterende beeld

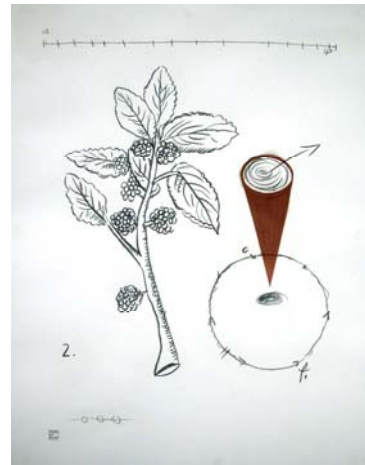
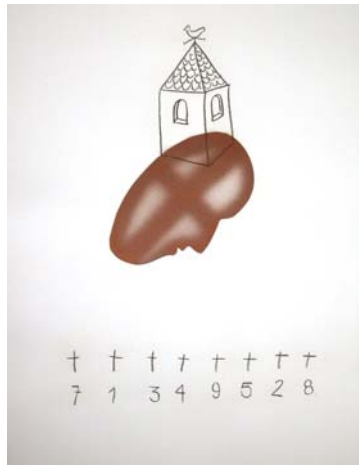
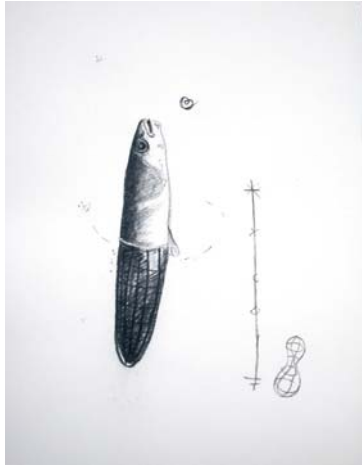
Het schilderkundige beeld: 'Se terror'

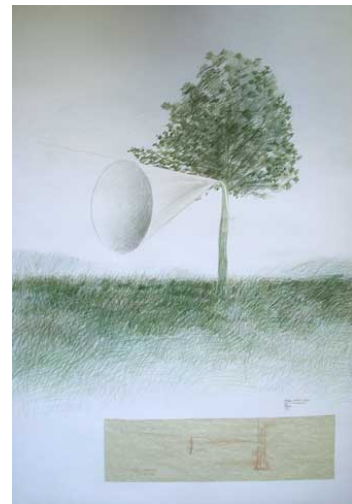
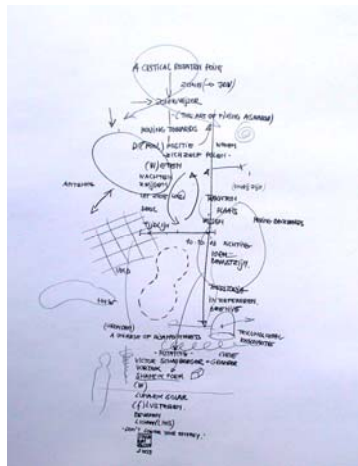
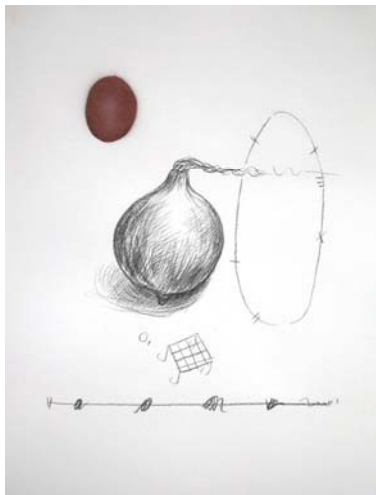
Schilderijen Jan De Wachter

Labo Tekeningen, teksten en dagboeken...

Tekeningen 'Stiltegebieden' Stefaan van Biesen, Galerie H&S De Buck, Gent 2004

Silk speaker (ontwerp)

Un aussi long chemin

provoking a landscape (performance)

Tekeningen Jan De Wachter

Tekeningen 'Hermancyclus', Jan De Wachter.

Artistieke reportage ('bewegend beeld' verslag): 'het augurale reizen'

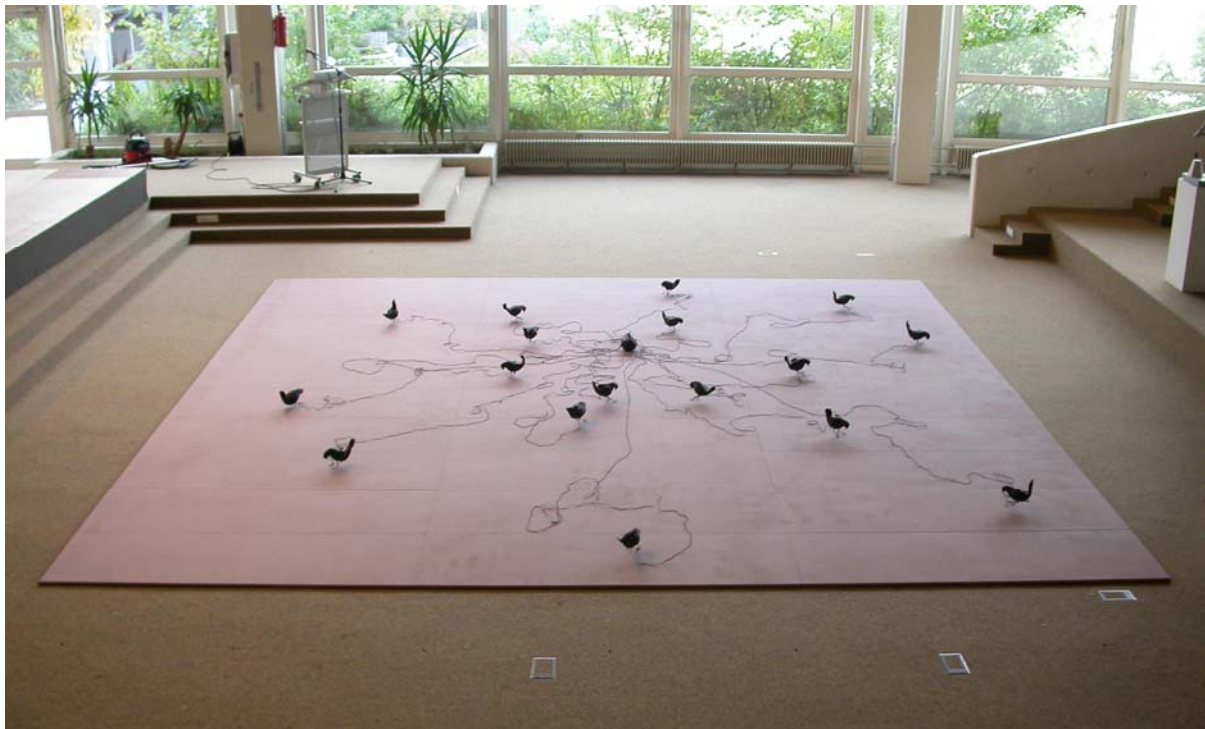

Reisverslag video 'Eine Spur von Erinnerung', Stefaan van Biesen 2004.
In de voetsporen van Joseph Beuys, Nietzsche, Goethe, Friedrich....

Video Omphalos Mediscoop Jan de Wachter 2004.

Soundtrack Peter Maes & Stefaan van Biesen Installaties

'Moving towards the circle' Stefaan van Biesen 2003.
'Zwischenräume' Seevetaler Hittfeld, Hamburg 2004.

Performances (de wandeling als filosofisch pad)

Geert Vermeire & Stefaan van Biesen 2003.
Zoemsessies (I/VII) & filosofisch pad (wandeling Beeldig Hof Ter Saksen 2003).

'**Wereldstede**' Stefaan van Biesen 2004.
Performance door Julie Snauwaert, Geel cc De Werft 23.01.04, SMAK Gent 08.10.04.

Bibliotheek van wandelingen

Stefaan van Biesen 2003/2005

De zijdelingse blik

In onze waarneming confronteert de zijdelingse blik ons nog het meest met onszelf. Het maakt ons attent op de onmacht van de perceptie, het gemis aan visuele informatie en volledigheid. Het halfslachtig kijken is vaak een bescherming omdat een teveel aan informatie ons kan verstikken. Het gevoel om zaken niet goed te kunnen opnemen via onze ogen geeft een gevoel van onbehagen. Het is in dit gevoel van onbehagen dat de kiem aanwezig is van een voedende twijfel. Het is een illusie te denken dat je alles kan ervaren. Er is altijd een rest die niet aanraakbaar is, iets dat steeds buiten ons blikveld blijft. Zichtbaar onzichtbaar.

Brugge, 17 oktober 2004.

Geert Vermeire

geert.vermeire@bibliotheek.be

Jan De Wachter

art_jan_dw@hotmail.com

Stefaan van Biesen.

info@stefaanvanbiesen.com

www.stefaanvanbiesen.com